

Riku Hautamäki

PÄÄTÖS

18.9.2026

Viite: 06.05.2026 ja 07.05.2025 vireille tulleet kantelut EOAK/2921/2025, EOAK/2896/2025

Toimivalta suorittaa kompostitarkastuksia sekä yksityisyyden suoja kompostitarkastusten yhteydessä

1 KANTELU

Riku Hautamäki pyysi kanteluissaan tutkimaan jätehuoltoviranomaisten ja jätehuollon kompostitarkastustoimintaa. Kanteluissa arvosteltiin kompostitarkastusten tekemisen lainmukaisuutta yksityisillä asuinkiinteistöillä yksityisyyden suojan ja hallinnon oikeusperiaatteiden näkökulmasta. Kanteluissa on esitetty huoli omakotiasujien epätasa-arvoisesta kohtelusta verrattuna kerrostalossa asuviin, koska tarkastukset on kohdistettu pääosin omakotiasujiin. Lisäksi kantelijoiden mukaan yksittäinen pientalon kompostointi ei muodosta yleistä vaaraa eikä vakavaa jäteongelmaa, mutta kompostin tarkastamalla paljastaa tietoa kotitalouden ruokailutottumuksista ja elintavoista, yksityiselämästä ilman, että kyse olisi rikosepäilystä tai välittömästä ympäristöriskistä.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin ympäristöministeriön lausunto (liitteenä).

Käytettävissäni ovat olleet myös seuraavat dokumentit:

Tampereen kaupungin jätehuoltoviranomaisen [uutinen](#) 13.5.2025.

Kotkan kaupungin kompostitarkastuksia koskeva [uutinen](#) 19.5.2025.

HSY:n [tiedote](#) 9.4.2026 ja Kompostointi kiinteistöllä -[sivusto](#) 14.7.2026.

3 RATKAISU

3.1 Oikeusasiamiehelle annettava selvitys

Aiempi apulaisoikeusasiamies Sakslin on lausuntopyynnössään 15.7.2025 pyytänyt ministeriötä kiinnittämään erityisesti huomiota siihen, että se vastaa kantelukirjelmässä esitettyihin väittämiin ja selvittää säännökset, joihin arvostelun kohteena oleva menettely on perustunut.

Lausuntopyynnössä pyydettiin isäksi, että ministeriö antaa lausunnossaan jätelain valmisteluun liittyvän perustuslainmukaisuutta koskevan arvionsa kanteluasian kannalta relevanteilta osin ottamalla kantaa erityisesti kunnan viranomaisen jätelain valvonnan ulottamiseen kotirauhan piiriin kuuluviin paikkoihin.

Ympäristöministeriö on lausunnossaan lähinnä käsitellyt kompostitarkastusten lainsäädännöllistä taustaa jätehuoltoviranomaisen toimivaltaa koskien sekä todennut kompostitarkastuksista, että ”tarkastusoikeus koskee myös kerrostalojen piha-alueilla olevia kompostoreita, joten tarkastusoikeus ei ole ongelmallinen yhdenvertaisuusperiaatteen kannalta”.

Totean, että ympäristöministeriö ei ole ottanut kantaa kaikkiin kanteluperusteisiin, eikä myöskään selvittänyt lausuntopyynnössä esitetyn mukaisesti erityisesti jätelain valmisteluun liittyvää arviota kunnan viranomaisen jätelain valvonnan ulottamisesta kotirauhan piiriin kuuluviin paikkoihin.

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 7 §:n mukaan oikeusasiamiehen oikeudesta saada laillisuusvalvontaansa varten tarvitsemansa tiedot säädetään perustuslain 111 §:n 1 momentissa. Perustuslain 111 §:n mukaan oikeusasiamiehellä on oikeus saada viranomaisilta ja muilta julkista tehtävää hoitavilta laillisuusvalvontaansa varten tarvitsemansa tiedot.

Oikeusasiamiehelle annettavat selvitykset ovat oikeudellisesti merkityksellisiä kirjallisia todistuksia, koska ne muodostavat osan siitä näytöstä, jonka perusteella kantelun kohteena olevan viranomaisen toimintaa arvioidaan ylimmän laillisuusvalvojan kirjallisessa kantelumenettelyssä.

Perustuslain 111 §:n mukaisen tietojensaantioikeuden on vakiintuneesti katsottu tarkoittavan sitä, että oikeusasiamiehen pyytämien selvitysten antaminen on virkatehtävä, jota koskevat yleiset virkavelvollisuudet.

Katson ympäristöministeriön toimineen vastoin perustuslaissa ja eduskunnan oikeusasiamiehestä annetussa laissa asetettua velvoitetta antaa ylimmälle laillisuusvalvojalle tämän tarvitsemat tiedot, kun ylimmän laillisuusvalvojan pyytämä selvitys on annettu edellä tarkoitetuin tavoin puutteellisenä.

3.2 Jätedirektiivin tavoitteista

Kiinnitän huomiota jätelain sääntelyssä siihen, että jätedirektiivin mukaisesti kaiken jätapolitiikan ensisijaisena tavoitteena olisi oltava jätteestä ja jätehuollosta aiheutuvien haitallisten terveys- ja ympäristövaikutusten minimoiminen. Jätapolitiikalla olisi myös pyrittävä vähentämään luonnonvarojen käyttöä ja edistämään jätehierarkian soveltamista käytännössä. Jätedirektiivin 2006/12/EY tarkistamisen keskeisiä tavoitteita oli selventää tärkeimpiä käsitteitä, kuten jätteen, jätteen hyödyntämisen ja jätteen loppukäsittelyn määritelmiä, tehostaa toimenpiteitä, joita on toteutettava jätteen syntymisen ehkäisemiseksi, ottaa käyttöön lähestymistapa, jossa otetaan huomioon tuotteiden ja materiaalien koko elinkaari eikä ainoastaan jätevaihe, sekä keskittyä vähentämään jätteen syntymisen ja jätehuollon aiheuttamia ympäristövaikutuksia ja siten lisäämään jätteen taloudellista arvoa. Lisäksi olisi edistettävä jätteiden hyödyntämistä sekä uusiomateriaalien käyttöä luonnonvarojen säästämiseksi.

Jätedirektiivin (2008/98/EY) tavoitteisiin kuuluu, että jätehierarkian mukaisesti ja kaatopaikoille sijoitetusta jätteestä aiheutuvien kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseksi on tärkeää helpottaa biojätteen erilliskeräystä ja sen asianmukaista käsittelyä, jotta tuotetaan ympäristön kannalta turvallisia komposti- ja muusta biojätteestä tuotettuja materiaaleja. Komissio tekee biojätehuoltoa koskevan arvioinnin jälkeen tarvittaessa ehdotuksia lainsäädäntötoimiksi.

Jätedirektiivin 22 artikla edellyttää 31.12.2023 mennessä, että biojäte joko lajitellaan ja kierrätetään sen syntypaikalla tai se kerätään erikseen eikä sitä sekoiteta muihin jätelajeihin.

Jätedirektiivi edellyttää jäsenvaltioilta toimenpiteitä jätehierarkia sekä ihmisten terveyden suojelu ja ympäristönsuojelu huomioon ottaen, joilla

- a) kannustetaan biojätteen kierrätykseen, mukaan lukien kompostointi ja mädättäminen, huolehtien ympäristönsuojelun korkeasta tasosta ja siitä, että tuotos on asiaa koskevien tiukkojen laatuvaatimusten mukainen;
- b) kannustetaan kotikompostointiin; ja
- c) edistetään biojätteestä tuotettujen materiaalien käyttöä.

3.3 Kompostitarkastuksia koskeva viranomaisen toimivalta

Kanteluissa on kyseenalaistettu kompostien tarkastamiseen liittyvä viranomaisen toimivalta tehdä tarkastuksia esim. yksityisten omakotitalojen pihossa kotirauhan piiriin puuttumisena. Totean tältä osin seuraavan.

Pienimuotoinen jätteenkäsittely kiinteistöllä

Jätelain 41 a § koskee kiinteistöllä tapahtuvaa pienimuotoista jätteen käsittelyä. Säännöksen mukaan poiketen siitä, mitä 41 §:n 1 momentissa

säädetään, jätteen haltija voi itse käsitellä 32 §:ssä tarkoitetun jätteen kiinteistöllään tai luovuttaa biojätteen, saostus- ja umpisäiliölietteen tai siihen rinnastettavan muun jätteen käsiteltäväksi naapurikiinteistöllä tai muulla lähellä sijaitsevalla kiinteistöllä, jos omatoiminen tai yhteinen käsittely on pienimuotoista ja käsittely on hyväksytty kunnan jätehuolto- tai ympäristönsuojelumääräyksissä.

Jätteen haltijan on annettava tiedot biojätteen kiinteistöllä tapahtuvasta pienimuotoisesta käsittelystä kunnan jätehuoltoviranomaiselle. Kun biojätteen käsittely kiinteistöllä loppuu, jätteen haltijan on ilmoitettava siitä kunnan jätehuoltoviranomaiselle. Kunnan jätehuoltoviranomaisen on merkittävä tiedot 143 §:ssä säädettyyn rekisteriin.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä kiinteistöllä tapahtuvasta pienimuotoisesta jätteen käsittelystä ja biojätteen käsittelystä kunnan jätehuoltoviranomaiselle annettavista tiedoista sekä niiden toimittamisen määräajasta.

HE 40/2021 mukaan pykälän 2 momentissa on säädetty jätteen haltijalle uusi velvollisuus antaa tiedot kiinteistöllä tapahtuvasta biojätteen pienimuotoisesta käsittelystä kunnan jätehuoltoviranomaiselle. Jätteen haltijan velvollisuus on ilmoittaa jätehuoltoviranomaiselle myös siitä, jos hän lopettaa biojätteen käsittelyn. Ilmoitusvelvollisuus koskisi sekä uusia biojätteen käsittelijöitä että sellaisia, jotka jo kompostoivat kunnan jätehuoltomääräysten nojalla. Kunnan jätehuoltoviranomaisen tehtävänä on merkitä nämä tiedot 143 §:ssä säädettyyn rekisteriin.

Säännöksellä pantaisiin osaltaan täytäntöön jätedirektiivin 11 a artiklan 3 kohdassa edellytetty tehokas yhdyskuntajätteen laadunvalvonta- ja jäljittämisyjärjestelmä. Tietojen ilmoitusvelvollisuus ja niiden merkitseminen rekisteriin olisivat tarpeen, jotta kiinteistöillä käsitellyn biojätteen määrä voitaisiin arvioida ja laskea mukaan kierrätetyn yhdyskuntajätteen määrään komission täytäntöönpanopäätöksen (EU) 2019/1004 mukaisesti. Täytäntöönpanopäätöksessä edellytetään tietojen keräämistä muun muassa biojätteen kiinteistökohtaiseen käsittelyyn käytettävien kompostorien lukumäärästä ja tällaista käsittelyä harjoittavien kiinteistöjen asukasmäärästä. Tiedonkeruu ja muut tarvittavat taustaselvitykset on toistettava vähintään viiden vuoden välein.

Pykälän 3 momentissa on säädetty valtioneuvoston valtuudesta antaa tarkempia säännöksiä kiinteistöllä tapahtuvasta pienimuotoisesta jätteen käsittelystä ja biojätteen käsittelystä kunnan jätehuoltoviranomaiselle annettavista tiedoista. Asetuksenantovaltuus koskee myös mahdollisuutta säätää esimerkiksi biojätteen käsittelyä koskevista ympäristön ja terveyden suojelun kannalta tarpeellisista vähimmäisvaatimuksista sekä yksilöidä komission täytäntöönpanopäätöksen pohjalta ilmoitettavien tietojen sisältöä, toimittamisen määräaikoja ja päivitystarvetta.

Ympäristöministeriön selvitys

Ympäristöministeriö on selvityksessä ja lausunnossa todennut, että jätelain 32 §:n 1 momentin 1 kohdassa määritellään kunnan velvollisuudeksi järjestää kotitaloudessa ja vapaa-ajan asunnossa syntyvän jätteen jätehuolto. Lisäksi jätelain 15 §:ssä määritellään jätteiden erilliskeräysvelvollisuus, jota tarkennetaan jätteistä annetun valtioneuvoston asetuksen (978/2021, jäteasetus) 17 §:ssä, jonka 3 momentissa säädetään myös mahdollisuudesta poiketa erilliskeräyksestä, jos biojäte käsitellään pienimuotoisesti kiinteistöllä eli tässä tapauksessa kompostoidaan: ”Kunnan on järjestettävä asumisessa syntyvän muun biojätteen kuin puutarha- tai puistojätteen erilliskeräys vähintään jokaiselta taajamassa sijaitsevalta kiinteistöltä, jossa on viisi tai useampi asuinhuoneisto. Yli 10000 asukkaan taajamassa kunnan on järjestettävä 1 momentissa tarkoitettu erilliskeräys jokaiselta kiinteistöltä, jossa on vähintään yksi asuinhuoneisto. Edellä 1 ja 2 momentissa säädettyä velvollisuutta ei sovelleta kiinteistöön, jonka biojäte käsitellään pienimuotoisesti jätelain 41 a §:ssä säädetyn mukaisesti.

Ympäristöministeriön mukaan, jotta kunta voisi valvoa jätehuollon järjestämisvastuunsa toteuttamista sekä mahdollista jäteasetuksen 17 §:n 3 momentin mukaisen pienimuotoisen käsittelyn eli kompostoinnin asianmukaisuutta, on useissa kunnissa jätehuoltoviranomainen tai viranomaisen määräämä viranhaltija jätelain 123 §:n mukaisesti suorittanut kompostitarkastuksia. Jätelain (199/2010) 123 §:n perusteluissa (HE 199/2010 vp) on todettu: ”Kunnan jätehuoltoviranomaisen 2 momentin mukainen tarkastusoikeus olisi tarpeen muun muassa kiinteistökohtaisten jätteenkeräyspaikkojen ja jäteastioiden sekä muun muassa kiinteistökohtaisen kompostoinnin seurannan kannalta. Tätä seurantaa olisi tarpeen tehdä jäteastioiden oikean tyhjennysvälin määrittelemiseksi ja jätemaksujen oikean määräämisen varmistamiseksi. Asianmukaisella kiinteistökohtaisella kompostoinnilla voidaan harventaa jäteastioiden tyhjennysväliä. Jos jätehuoltoviranomaisella tai sen alaisella viranhaltijalla ei olisi tarkastusoikeutta, jouduttaisiin tarvittaessa asian selvittämiseksi pyytämään valvontaviranomaisen valvontatoimia ja tietoa tältä, mikä tarpeettomasti monimutkaistaisi käytännön menettelyjä.”

Ympäristöministeriö on todennut, että jätelain 123 §:n ja sen perustelujen perusteella jätehuoltoviranomaisella on toimivalta tehdä tarkastuksia pihalla oleviin kompostoreihin (sekä omakoti- että kerrostalokiinteistöillä), mutta ei mennä esimerkiksi sisälle asuintiloihin, vaikka esimerkiksi bokashi-kompostori voi joskus sisätiloissa ollakin. Vaikka jätehuoltoviranomaisella on ollut tämä tarkastusmahdollisuus jo vuoden 2010 jätelain muutoksesta asti, kompostitarkastusten tarve on lisääntynyt vasta vuoden 2021 jätelain ja -asetuksen muutoksen vuoksi. Jäteasetuksessa säädetty biojätteen erilliskeräysvelvoite kaikille yli 10 000 asukkaan taajaman kiinteistöille tuli voimaan kesällä 2024. Erilliskeräysvelvoitteiden tultua voimaan kiinteistöjen tulee joko liittyä kunnan järjestämään biojätteen erilliskeräykseen tai kompostoida biojäte omatoimisesti.

Ympäristöministeriön mukaan, jotta kunta voi tarvittaessa ulottaa biojätteen erilliskeräyksen kaikille pientalo- ja omakotikiinteistöille, joilla ei ole lain mukaista pienimuotoista käsittelyä (omatoimista kompostointia), on kunnalla oltava mahdollisuus tarkastaa kompostoinnin asianmukaisuus ja jätehuoltomääräysten mukaisuus. Valvontaviranomaisen ja jätehuoltoviranomaisen toimivaltuuksia on jätelain (HE 199/2010 vp) perusteluissa avattu myös perustuslain ja kotirauhan näkökulmasta:

”Perustuslaissa turvattu kotirauhan piiri kattaa lähtökohtaisesti kaikenlaiset pysyväisluonteiseen asumiseen käytetyt tilat (PeVL 16/2004 vp). Kerrostalojen jätehuoneita, talojen kivijalassa olevia jätehuoltotiloja, kiinteistöjen pihoilla olevia jätekatoksia tai muita jäteastioille varattuja aitauksia pihoilla tai kadun varrella ei voida pitää alueina, jotka olisivat valtiosääntöoikeudellisen kotirauhan suojan piirissä. Lain säännös ei siten rajoittaisi näissä tiloissa tapahtuvia tarkastuksia, jotka ovat välttämättömiä ehdotetun jätelain säännösten noudattamisen valvonnan kannalta.”

Ympäristöministeriön mukaan tarkastuksen tulee siis kohdistua piha-alueella olevaan kompostoriin. Lisäksi kompostitarkastajan tulee noudattaa tarkastuksessa hallintolain 39 §:ä.

Päätelmiä

Totean jätelain valvontaviranomaisen toimivaltaa koskevasta sääntelystä ensinnäkin, että jätelain 24 §:n mukaan jätelain mukaisia yleisiä valvontaviranomaisia ovat Lupa- ja valvontavirasto sekä kuntien ympäristönsuojelun hallinnosta annetussa laissa (64/1986) tarkoitettu kunnan ympäristönsuojeluviranomainen. Ne valvovat tämän lain ja sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten noudattamista.

Jätelain 23 §:n mukaan kunnalle kuuluvista tämän lain mukaisista jätehuollon viranomaistehtävistä huolehtii kunnan määräämä kuntalaissa ([410/2015](#)) tarkoitettu toimitelin (*kunnan jätehuoltoviranomainen*). Siten laissa on eroteltu jätehuollon viranomaistehtävät ja valvontatehtävät.

Kunnan ympäristönsuojeluviranomainen voi siirtää tässä laissa tarkoitettua toimivaltaansa viranhaltijalle siten kuin kuntien ympäristönsuojelun hallinnosta annetussa laissa säädetään. Viranhaltijaan sovelletaan mitä näitä tehtäviä muutoin hoitavasta viranomaisesta ja muutoksenhausta sen päätöksiin säädetään. Toimivaltaa ei kuitenkaan voida siirtää viranhaltijalle asiassa, joka sisältää hallintopakon käyttöä.

Jätelain 123 §:n mukaan 24 ja 25 §:ssä tarkoitetuilla valvontaviranomaisilla ja niiden määräämillä virkamiehillä ja viranhaltijoilla on muualla kuin pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävissä tiloissa tämän lain ja sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten noudattamisen valvontaa sekä täytäntöönpanoa varten oikeus:

- 1) kulkea toisen alueella ja päästä paikkaan, jossa harjoitetaan tämän lain soveltamisalaan kuuluvaa toimintaa;
- 2) tehdä tarkastuksia ja tutkimuksia;
- 3) suorittaa mittauksia ja ottaa näytteitä;
- 4) tarkkailla toiminnan ympäristö- ja terveysvaikutuksia.

Jätelain 123 §:n 2 momentin mukaan kunnan jätehuoltoviranomaisella ja sen määräämällä viranhaltijalla on oikeus tehdä kunnalle 5 luvussa säädetyn jätehuollon järjestämistä koskevan tehtävän hoitamista varten tarpeellisia tarkastuksia muualla kuin pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävissä tiloissa sekä saada tarkastusta varten tarpeelliset tiedot.

Säännöskohtaisissa perusteluissa 123 §:n tarkastusoikeutta koskien on todettu, että pykälän 1 momentissa säädetäisiin valvontaviranomaisten oikeudesta tarkastusten tekemiseen sekä mittausten suorittamiseen ja näytteiden ottamiseen. Samoin säädetäisiin oikeudesta liikkua toisen alueella ja päästä paikkaan, jossa harjoitetaan lain soveltamisalaan kuuluvaa toimintaa. Valvontaviranomaiset voisivat valvontatehtävänsä suorittaessaan myös tarvittaessa tarkkailla toiminnan ympäristö- ja terveysvaikutuksia. Lähinnä tämä voisi tarkoittaa erilaista seurantaa tai mittauksia vaikutusten selvittämiseksi.

Kiinnitän huomiota siihen, että jätelain 23 §:n mukaisesti kunnan jätehuoltoviranomaisen tehtävä on huolehtia jätelain mukaisista jätehuollon viranomaistehtävistä, *eikä jätehuoltoviranomaiselle ole säädetty valvontaviranomaisen tehtäviä lain 24 §:ssä*. Kiinteistöjen liittymistä kunnan järjestämään jätehuoltoon sekä kiinteistökohtaisen jätteen kuljetuksen järjestämistä koskevan seurantatehtävän perusteella puuttuminen havaittuun mahdolliseen laiminlyöntiin edellyttää lähtökohtaisesti valvontaviranomaisen toimivaltaa. Seurantatehtävän perusteella jätehuoltoviranomainen voi hankkia tietoa jätteenhaltijalta kirjallisesti ja antaa esim. kehotuksen liittyä biojätteen keräykseen, mikäli komposti-ilmoitusta ei ole tehty. Sen sijaan komposti-ilmoituksen perusteella tehtävä tarkastus on valvontatoimi, joka edellyttää valvontaviranomaisen toimivaltaa. Tästä näkökulmasta jätehuoltoviranomaiselle jätelain 123 §:n 2 momentissa säädetty tarkastusoikeus seurantatiedon hankkimiseksi myös mahdollisesti kotirauhan piiriin kuuluvalla alueella, ilman toimivaltaa valvontatoimiin, on kyseenalainen perustuslain 2 § ja 10 §:n näkökulmista.

3.4 Kotirauhan piiri jätelaissa

Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu.

Jätelain esitöissä (HE 199/2010) tarkastusoikeutta koskeva säännös on rinnastettu ympäristönsuojelulain 83 §:ään. Jo kumotun lain (86/2000) 83 §:n 3 momenttiin liittyi nimenomainen kielto valvontaviranomaisella tehdä

toimenpiteitä kotirauhan piiriin kuuluvissa tiloissa, ellei toimenpiteiden suorittaminen ole välttämätöntä hengen, terveyden, omaisuuden tai ympäristön suojelemiseksi. Voimassa olevassa ympäristönsuojelulaissa (527/2014) vastaava säännös sisältyy lain 172 §:n 2 momenttiin.

Jätelain esitöissä lain suhdetta perustuslakiin on kuvattu toteamalla, että perustuslaissa turvattu kotirauhan piiri kattaa lähtökohtaisesti kaikenlaiset pysyväisluonteiseen asumiseen käytetyt tilat (PeVL 16/2004 vp). Kerrostalojen jätehuoneita, talojen kivijalassa olevia jätehuoltotiloja, kiinteistöjen pihoidella olevia jätekatoksia tai muita jäteastioille varattuja aitauksia pihoidella tai kadun varrella ei voida pitää alueina, jotka olisivat valtiosääntöoikeudellisen kotirauhan suojan piirissä. Lain säännös ei siten rajoittaisi näissä tiloissa tapahtuvia tarkastuksia, jotka ovat välttämättömiä ehdotetun jätelain säännösten noudattamisen valvonnan kannalta (HE 199/2010).

Perustuslakivaliokunta ei ole lausunnossaan jätelaista (58/2010) ottanut kantaa kotirauhan piirin laajuuteen. Aiemmassa perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössä on omaksuttu kanta, että tarkastukset voidaan ulottaa perustuslain 10 §:ssä säädetyn kotirauhan piiriin kuuluvaan kohteeseen, mutta ainoastaan jos kyseessä on toisen perusoikeuden, esimerkiksi ihmisten terveyden tai ympäristönsuojelun kannalta välttämätön syy. Viranomaisten tarkastusvaltuuksia koskevan lainsäädännön on tällöin oltava riittävän täsmällistä ja tarjottava riittävät takeet väärinkäytöksiä vastaan.

Katson edellä sanotun perusteella, että valvontaviranomaisen toimivalta kotirauhan piiriin kuuluvan tilan tarkastamiseen on rajoitettua, eikä jätelain esitöissä esitettyä rajausta talojen kivijalassa olevista jätehuoltotiloista, pihojen olevista jätekatoksista jne. kuulumattomuudesta kotirauhan piiriin voi pitää ongelmattomana kotitalouksiin laajennetun biojätteiden kompostointia koskevan velvoitteen kannalta. Biokompostorille ei ole määrätty laissa sijaintia. Jäteastia voi sijaita pihapiirissä missä tahansa, tai sisätiloista, eikä näin ollen tarkastuskohde ole laissa esitetyin tavoin välttämättä löydettävissä esim. jätekatoksesta. Tämän estää jo yksistään biojätteen käsittelylaitteiston sijoittamista ja käyttöä koskevat jäteasetuksen (978/2021) 12 §:n säännökset.

Käytännössä tarkastus voi edellyttää pihapiirin tarkastamista säännöksen perusteluissa tarkoitettuun tavoin kotirauhan piiriin kuuluvilla alueilla. Tarkastuksen ulottaminen perustuslain 10 §:ssä säädetyn kotirauhan piiriin kuuluvaan asuintilaan tai muuhun kohteeseen kuin lain esitöissä kotirauhan piiriin kuulumisen ulkopuolelle kuuluvaan alueeseen, olisi mahdollista kuitenkin ainoastaan, jos kyseessä on toisen perusoikeuden, esimerkiksi ihmisten terveyden tai ympäristönsuojelun kannalta välttämätön syy.

Biokompostorin tosiasiallisen käytön tai kompostorin sisällön tutkiminen pelkän kompostori-ilmoituksen perusteella ei käsitykseni mukaan yksiselitteisesti täytä edellä tarkoitettua välttämättömyyden edellytystä.

3.5 Hallintolain mukaisen tarkastuksen soveltaminen jätelaissa

Jätelain mukaiseen tarkastusmenettelyyn sovelletaan hallintolain 39 §:ää.

Perustuslakivaliokunta on katsonut hallintolain 39 §:n säännösten hallintoasian käsittelyyn liittyvässä tarkastuksessa noudatettavasta menettelystä yhdessä hallintolain 6 §:n sisältämien hallinnon oikeusperiaatteiden kanssa täyttävän tarkastusten toteuttamista koskevalle lainsäädännölle asetettavat vaatimukset menettelyn tarkkarajaisuudesta ja oikeusturvatakeista. Valiokunta on kiinnittänyt huomiota myös siihen, että tarkastukset toteutetaan virkavastuulla, joten niiden lainmukaisuus on saatettavissa tuomioistuimen arvioitavaksi.

Kiinnitän tässä yhteydessä huomiota siihen, että hallintolain 39 §:n soveltuminen valvontatyyppeihin tarkastuksiin ei kuitenkaan ole hallintolain esitöiden valossa selvää. Hallintolain esitöiden mukaan 39 § koskisi ainoastaan sellaista viranomaisen toimivaltaan muun lainsäädännön nojalla kuuluvaa tarkastusta, jonka suorittaminen on tarpeen tietyn hallintoasian selvittämiseksi tai päätöksen edellytysten toteamiseksi. Viranomaisen toimivaltaan kuuluvat valvontatyypit tarkastukset jäisivät vastaisuudessakin muun lainsäädännön varaan (HE 72/2002).

Käsitykseni mukaan hallintolain mukainen tarkastusmenettely on tarkoitettu hallintoasian käsittelyyn, jossa tavanomaisesti tehdään myös päätös. Näin ollen sitä ei ole tarkoitettu valvontatyypisten tarkastusten menettelysäännökseksi.

Jätelain perusteella jääkin epäselväksi, mihin säännökseen nyt toteutettavat ohjelmallista valvontaa muistuttavat kompostitarkastusmenettelyt perustuvat. Käsitykseni mukaan jätehuoltoviranomaisen tehtävänä biojätteen käsittelyn seurantatietojen kerääminen on tosiasiallista hallintotoimintaa, mutta kompostorin käyttötarkoituksen ja jätejakeiden tarkastaminen jätehuoltoviranomaisen valvontatoimesta edellyttäisi erillistä sääntelyä jätelaissa.

Lisäksi on huomattava, että viranomaisten toimintaa sitovat lain säännösten ohella myös hallinnon yleiset periaatteet. Näistä tarkastusoikeuden ja muiden valvontatoimien kannalta keskeisiä ovat tarkoitussidonnaisuus ja suhteellisuus. Tarkoitussidonnaisuuden periaatteen mukaan viranomaisen harkintavalta toimivaltuuksien käytössä on sidottu siihen tarkoitukseen, jonka toteuttamiseksi toimivalta on lainsäädännöllä perustettu. Suhteellisuusperiaatteen mukaan viranomaisen toimien on oltava oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään ja toimen voimakkuus on suhteutettava sen tarkoitukseen siten, että yksityisen oikeuksia rajoitetaan mahdollisimman vähän.

Ympäristöministeriön selvityksestä ja tarkastelun kohteena olevien jätehuoltoviranomaisten tiedotteista sekä nettisivuilta käy ilmi, että sääntelyn tavoitteena on ollut kannustaa kotitalouksia biojätteen

kompostointiin taloudellisesti biojätteen keräykseen liittymistä edullisempana vaihtoehtona.

Pienimuotoiseen biojätteen kiinteistöllä käsittelemiseen ympärivuotisesti on kuitenkin useita rajoitteita, jotka vaikuttavat jätteen haltijan tosiasialliseen mahdollisuuteen valita biojätteen käsittely kiinteistöllä jätteenkuljetuksen asemesta. Näitä ovat esimerkiksi luonnonolosuhteet, biokompostori ei toimi talvella kovien pakkasjaksojen aikana (talvi kestää osassa maata jopa 7 kk) tai kotitalouden pienen koon vuoksi biojätettä syntyy niin vähän, ettei kompostointi ole toimiva menetelmä jätteen käsittelyyn.

Vaikka jätteen synnyn ehkäisy on yksi jätedirektiivin keskeisiä tavoitteita, on laillisuusvalvontakäytännössä tullut esiin, ettei kotitalouksille ole käytännössä myönnetty poikkeusta järjestettyyn jätteenkuljetukseen liittymisestä vähäisen jätteen syntymisen määrän vuoksi.

Eri tilastotietojen perusteella voi päätellä, että kotitalouksien sekajätteen osuus Suomessa on noin 1 % kaikesta syntyvästä jätteestä. Tästä biojätteen osuuden voi olettaa olevan noin kolmannes.

Pidän jätedirektiivin yhdyskuntajätteen kierrätystavoitteiden toteuttamisen näkökulmasta olennaisena sitä, että myös valvonnallisia resursseja suunnattaisiin niihin yhdyskuntajätteen tuottajiin, jossa volyymit ovat yksittäisiä kotitalouksia suuremmat, ja toisaalta kannustettaisiin myös sekajätteen lajitteluun.

Ohjelmallisen tarkastamisen kohdentaminen vaatisi nähdäkseni valtakunnallista ohjausta siitä, missä jätedirektiivin viranomaistoiminnan suhteellisuus- ja tarkoituksenmukaisuusperiaatteiden näkökulmasta yhdyskuntajätteen kierrätystavoitteisiin voidaan tehokkaimmin ja hallinnon resurssit huomioon ottaen päästä.

4 TOIMENPITEET

Kiinnitän ympäristöministeriön vakavaa huomiota kohdassa 3.1. toteamastani perustuslain ja eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain vastaisesta menettelystä selvityksen ja lausunnon antamisessa ylimmälle laillisuusvalvojalle.

Oikeusasiamieslain 11 §:n mukaan oikeusasiamies voi tehtävänsä hoitaessaan kiinnittää valtioneuvoston tai muun lainsäädännön valmistelusta vastaavan toimielimen huomiota säännöksissä tai määräyksissä havaitsemiinsa puutteisiin sekä tehdä esityksiä niiden kehittämiseksi ja puutteiden poistamiseksi.

Esitän, että kohdissa 3.2–3.5 esittämäni perusteella ympäristöministeriö harkitsisi jätehuoltoviranomaisen ja valvontaviranomaisen toimivaltaa

koskevien säännösten selkeyttämistä valvontatehtävien osalta sekä suhteessa yksityisyyden suojaan.

Apulaisoikeusasiamies
Susanna Lindroos-Hovinheimo

Esittelijäneuvos
Susanna Wähä

Asiakirja on hyväksytty sähköisesti asianhallintajärjestelmässä.